

2009-2011

OIKEUSPSYKIATRIA

Vastuuhenkilö: Prof. Matti Virkkunen
Psykiatriakeskus, Välskärinkatu 12
PL 590, 00029 HUS.
Puh. (09) 4711, matti.virkkunen@hus.fi

Tavoitteet

Oikeuspsykiatrian erikoislääkäriskoulutuksen tavoitteena on antaa erikoistuville valmiudet erikoisalansa tehtäviin, sen kehittämiseen ja suunnitteluun, moniammatilliseen työhön, ammattitaidon ylläpitämiseen, yhteiskunnallisissa palvelujärjestelmissä toimimiseen sekä arvioimaan hoidon tuloksia tieteellisin menetelmin. Kun lääkäri on ilmoittautunut koulutusohjelmaan, tulee hänen neuvotella vastuuhenkilön kanssa koulutuksen toteutumisesta. Seuraavaksi he tekevät yhdessä erikoistuvan lääkärin henkilökohtaisen koulutussuunnitelman ja sopivat sen runkokoulutuksen toteuttamisesta runkokoulutusosuuden vastuuhenkilön ja koulutussairaalan psykiatrian kouluttajan kanssa. Kullakin erikoistuvalla lääkärillä on runkokoulutuksen aikana henkilökohtainen ohjaaja.

Koulutuksen jälkeen erikoistuvalla tulee olla perustiedot ja valmiudet seuraavissa asioissa:

A. Yleinen oikeuspsykiatria

Psykkisten häiriöiden DSM- ja ICD -luokituksiin perustuva psykiatrinen diagnostiikka
Psykkisten häiriöiden näyttöön perustuva hoito (lääkehoito, psykoterapia, kuntoutus)
Rikollisen käyttäytymisen yleiset riskitekijät ja etiologia
Psykkisten häiriöiden sekä rikollisen ja väkivaltaisen käyttäytymisen välinen yhteys
Väkivaltaisen käyttäytymisen etiologia ja biologia
Rikollisuuteen vaikuttavat ympäristötekijät
Persoonallisuushäiriöt
Sukupuoli-identiteetin häiriöt sekä seksuaaliset poikkeavuudet
Impulssikontrollinhäiriöt
Alkoholin ja huumeiden väärinkäytön ja siihen liittyvien komplikaatioiden diagnostiikka ja hoito
Maahanmuuton, kulttuurikonfliktien ja traumaattisten kokemusten yhteydet psykkisiin häiriöihin ja rikollisuuteen
Neuropsykologinen diagnostiikka
Itsemurhariskin arvio
Oikeuspsykiatrisen ryhmätyöskentelyn suunnittelu ja johto
Todistajana esiintyminen oikeudessa
Yksilö-, ryhmä- ja perheterapian muodot
Eettiset kysymykset erityisesti vastuuseen, syyllisyyteen, tahallisuuteen ja hoitoon liittyen

B. Rikosoikeudellinen oikeuspsykiatria

Rikosoikeudellinen lainsäädäntö
Syyntakeisuus
Simulaatio ja dissimulaatio
Vaarallisuuden arviointi
Kriminaalipotilaiden hoito sairaalassa ja avohoidossa mukaan lukien lääkehoito, psykoterapia ja kuntoutus sekä vaarallisuuden arviointi
Vaarallisten ja vaikeahoitoisten psykiatristen potilaiden hoito

C. Hallinnollinen oikeuspsykiatria

Tahdosta riippumaton hoito
Mielenterveyslaki
Laki kehitysvammaisten erityishuollosta
Päihdehuoltolaki
Kastroimiseen liittyvät lainsäädännölliset seikat

D. Siviilioikeudellinen oikeuspsykiatria

Oikeustoimikelpoisuus

Edunvalvonta (holhouslainsäädäntö)
Testamentintekokelpoisuus

KOULUTUSOHJELMAN RAKENNE

Koulutusohjelman kokonaispituus on 6 vuotta, josta vähintään puolet tulee suorittaa yliopistosairaalan ulkopuolella. Yliopistosairaalan ulkopuolisiin koulutuspaikkoihin voidaan katsoa kuuluvaksi sellaiset terveydenhuollon toimintayksiköt, jotka on liitetty yliopistosairaalaan 1.1.2000 tai sen jälkeen (Jorvin, Peijaksen, Hesperian, Kättilöopiston ja Marian sairaalat).

Terveyskeskuspalvelu (9 kk)

Runkokoulutus (1 v 3 kk)

Kts. [psykiatristen alojen yhteinen runkokoulutus](#)

Eriytyvä koulutus (4 v)

Eriytyvästä koulutuksesta tapahtuu 2–3 vuotta yliopistollisen sairaalan mielentilatutkimusosastolla tai erityishoitojen yksikössä jossa hoidetaan kriminaalipotilaita. Myös oikeuspsykiatrisella poliklinikalla toimiminen tulee kysymykseen. Muun eriytyvän koulutuksen tulee olla vastuuhenkilön hyväksymää ja se voi tapahtua esim. Kellokosken sairaalassa vaikeahoitoisten osastoilla jossa hoidetaan kriminaalipotilaita ja jos sinne on tehty henkilökohtainen koulutussopimus. Eriytyvään koulutukseen voi sisältyä enintään 6 kk erikoisalaa koskevaa, päätoimista tutkimustyötä ja 6 kk palvelua muulla erikoisalalla.

Erikoistuvan siirtyessä eriytyvään koulutukseen vastuuhenkilö arvioi erikoistuvan saavuttamat taidot ja tiedot runkokoulutuksen aikana.

Koulutussairaalat ja kouluttajat: <http://www.med.helsinki.fi/erikoislaakari>

Toimipaikkakoulutus

Toimipaikkakoulutus sisältää luentoja, seminaareja, meetingtasoista erikoislääkärikoulutusta, osastokierto-opetuksia ja henkilökohtaisina sekä yhteisinä tapaamisina tapahtuvaa opetusta, joissa käsitellään mielentilatutkittavia ja hoitopotilaita. Koulutusta on ainakin neljä tuntia viikossa.

Teoreettinen kurssimuotoinen koulutus (runkokoulutus 40 + eriytyvä koulutus 40)

Teoreettisen kurssimuotoisen koulutuksen määrä on 80 tuntia. Sen laatua pyritään parantamaan valtakunnallisin voimin. Teoreettiseksi koulutukseksi voidaan hyväksyä yliopistojen, Suomen Psykiatryhdistyksen, Suomen Lastenpsykiatryhdistyksen, Suomen Nuorisopsykiatryhdistyksen ja muiden tieteellisten seurojen koulutustilaisuudet sekä alaa koskevat ulkomaiset ja kansainväliset kokoukset ja kongressit, jotka tavalla tai toisella koskevat oikeuspsykiatrian kenttää. Myös Oikeusministeriön rikosseuraamusviraston koulutustilaisuudet tulevat kouluttajien harkinnan mukaan kysymykseen.

Lähijohtajakoulutus (30 opintopistettä)

Koulutuksen rungon muodostaa johtamisportfolio, johon kirjataan henkilökohtaiset tavoitteet, omat havainnot työpaikalta ja siihen liittyvä pohdinta, merkinnät tapaamisista ohjaajien kanssa, kerätty palaute sekä koulutusohjelman mukaiset tehtävät ja opintosuoritteet. Koulutukseen lasketaan hyväksi perusterveydenhuollon lisäkoulutukseen kuuluva hallinnollinen koulutus. Koulutukseen kuuluvat myös kirjallisen esityksen opetus, harjoitus ja hyväksytyt suoritus.

Sen lisäksi koulutukseen kuuluu kolme kaikille erikoisaloille yhteistä kaksipäiväistä lähiopetusjaksoa sekä vähintään kaksi erikoisalakohtaista lähiopetuspäivää (tai 4 iltapäivää) (yht. 10 op), itsenäisten kehittämistehtävien laadinta ja kirjallisuusosio. Koulutuksen voi suorittaa 2-6 vuoden aikana.

10	lähiopetuspäivää	Kehittämistehtävät	Kirjallisuustehtävät	5	Portfolio	5 op
-----------	-------------------------	---------------------------	-----------------------------	----------	------------------	-------------

= 10 op	10 op	op	
---------	-------	----	--

Lisätietoja: www.med.helsinki.fi/erikoislaakari/johtamiskoulutus ja <http://blogs.helsinki.fi/lahijohtajakoulutus>.

Oppimisprosessin seuranta ja arvioinnin välineet

Koulutussuunnitelmaa laadittaessa pyritään jo huomioimaan koulutettavan puuttuvien tietojen ja taitojen pääsektorit ja nämä kirjaamaan koulutussuunnitelmaan. Lokikirjaa käytetään myös koulutuksen seuraamisen

apuna. Koulutettavan kanssa käydään säännöllisesti keskusteluja koulutuksen etenemisestä ja vastavuoroinen kritiikki pitää olla näissä mahdollista. Erikoistuvan lääkärin hyviä ominaisuuksia ja tietoja arvioidaan tehtäessä kehityssuunnitelmia. Tällä tavoin pyritään puuttumaan nopeasti puutteisiin ja väärin painotuksiin koulutuksessa. Muut kouluttajat raportoivat säännöllisesti vastuuhenkilölle.

Valtakunnallinen kuulustelu

Kirjat (viimeinen painos)

1. Rosner R.: Principles and practice of forensic psychiatry (Arnold)
2. Shetky D.H. & Benedek E.P.(eds.): Principles and practice of child and adolescent forensic psychiatry (American Psychiatric Publ)
3. Lönnqvist J.,Heikkinen M.,Henriksson M.,Marttunen M. & Partonen T. (toim.) Psykiatria (oikeuspsykiatria) (Duodecim)

Lehdet (tenttiä edeltävän viiden vuoden lehdet)

1. American Journal of Psychiatry
2. Archives of General Psychiatry
3. The Journal of Forensic Psychiatry and Psychology
4. Suomesta viimeisen viiden vuoden aikana ilmestyneet alan kansainväliset julkaisut

Lääkintälainsäädäntö soveltuvin osin

2007-2009

OIKEUSPSYKIATRIA

Vastuuhenkilö: Prof. Matti Virkkunen

Psykiatriakeskus, Välskärinkatu 12

PL 590, 00029 HUS.

Puh. (09) 4711, matti.virkkunen@hus.fi

Tavoitteet

Oikeuspsykiatrian erikoislääkärikoulutuksen tavoitteena on antaa erikoistuville valmiudet erikoisalansa tehtäviin, sen kehittämiseen ja suunnitteluun, moniammatilliseen työhön, ammattitaidon ylläpitämiseen, yhteiskunnallisissa palvelujärjestelmissä toimimiseen sekä arvioimaan hoidon tuloksia tieteellisin menetelmin. Kun lääkäri on ilmoittautunut koulutusohjelmaan, tulee hänen neuvotella vastuuhenkilön kanssa koulutuksen toteutumisesta. Seuraavaksi he tekevät yhdessä erikoistuvan lääkärin henkilökohtaisen koulutussuunnitelman ja sopivat sen runkokoulutuksen toteuttamisesta runkokoulutusosuuden vastuuhenkilön ja koulutussairaalan psykiatrian kouluttajan kanssa. Kullakin erikoistuvalla lääkärillä on runkokoulutuksen aikana henkilökohtainen ohjaaja.

Koulutuksen jälkeen erikoistuvalla tulee olla perustiedot ja valmiudet seuraavissa asioissa:

A. Yleinen oikeuspsykiatria

Psykkisten häiriöiden DSM- ja ICD -luokituksiin perustuva psykiatrinen diagnostiikka

Psykkisten häiriöiden näyttöön perustuva hoito (lääkehoito, psykoterapia, kuntoutus)

Rikollisen käyttäytymisen yleiset riskitekijät ja etiologia
Psykkisten häiriöiden sekä rikollisen ja väkivaltaisen käyttäytymisen välinen yhteys
Väkivaltaisen käyttäytymisen etiologia ja biologia
Rikollisuuteen vaikuttavat ympäristötekijät
Persoonallisuushäiriöt
Sukupuoli-identiteetin häiriöt sekä seksuaaliset poikkeavuudet
Impulssikontrollinhäiriöt
Alkoholin ja huumeiden väärinkäytön ja siihen liittyvien komplikaatioiden diagnostiikka ja hoito
Maahanmuuton, kulttuurikonfliktien ja traumaattisten kokemusten yhteydet psyykkisiin häiriöihin ja rikollisuuteen
Neuropsykologinen diagnostiikka
Itsemurhariskin arvio
Oikeuspsykiatrisen ryhmätyöskentelyn suunnittelu ja johto
Todistajana esiintyminen oikeudessa
Yksilö-, ryhmä- ja perheterapian muodot
Eettiset kysymykset erityisesti vastuuseen, syyllisyyteen, tahallisuuteen ja hoitoon liittyen

B. Rikosoikeudellinen oikeuspsykiatria

Rikosoikeudellinen lainsäädäntö

Syyntakeisuus

Simulaatio ja dissimulaatio

Vaarallisuuden arviointi

Kriminaalipotilaiden hoito sairaalassa ja avohoidossa mukaan lukien lääkehoito, psykoterapia ja kuntoutus sekä vaarallisuuden arviointi

Vaarallisten ja vaikeahoitoisten psykiatristen potilaiden hoito

C. Hallinnollinen oikeuspsykiatria

Tahdosta riippumaton hoito

Mielenterveyslaki

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta

Päihdehuoltolaki

Kastroimiseen liittyvät lainsäädännölliset seikat

D. Siviilioikeudellinen oikeuspsykiatria

Oikeustoimikelpoisuus

Edunvalvonta (holhouslainsäädäntö)

Testamentintekokelpoisuus

KOULUTUSOHJELMAN RAKENNE

Koulutusohjelman kokonaispituus on 6 vuotta, josta vähintään puolet tulee suorittaa yliopistosairaalan ulkopuolella. Yliopistosairaalan ulkopuolisiin koulutuspaikkoihin voidaan katsoa kuuluvaksi sellaiset terveydenhuollon toimintayksiköt, jotka on liitetty yliopistosairaalaan 1.1.2000 tai sen jälkeen (Jorvin, Peijaksen, Hesperian, Kätilöopiston ja Marian sairaalat).

Terveyskeskuspalvelu (9 kk)

Runkokoulutus (1 v 3 kk)

Kts. [psykiatristen alojen yhteinen runkokoulutus](#)

Eriytyvä koulutus (4 v)

Eriytyvästä koulutuksesta tapahtuu 2–3 vuotta yliopistollisen sairaalan mielentilatutkimusosastolla tai erityishoitohenkissä jossa hoidetaan kriminaalipotilaita. Myös oikeuspsykiatrisella poliklinikalla toimiminen tulee kysymykseen. Muun eriytyvän koulutuksen tulee olla vastuuhenkilön hyväksymää ja se voi tapahtua esim. Kellokosken sairaalassa vaikeahoitoisten osastoilla jossa hoidetaan kriminaalipotilaita ja jos sinne on tehty henkilökohtainen koulutussopimus. Eriytyvään koulutukseen voi sisältyä enintään 6 kk erikoisalaa koskevaa, päätoimista tutkimustyötä ja 6 kk palvelua muulla erikoisalalla.

Erikoistuvan siirtyessä eriytyvään koulutukseen vastuuhenkilö arvioi erikoistuvan saavuttamat taidot ja tiedot runkokoulutuksen aikana.

Koulutussairaalat ja kouluttajat: <http://www.med.helsinki.fi/erikoislaakari>

Toimipaikkakoulutus

Toimipaikkakoulutus sisältää luentoja, seminaareja, meetingtasoista erikoislääkärikoulutusta, osastokierto-opetuksia ja henkilökohtaisina sekä yhteisinä tapaamisina tapahtuvaa opetusta, joissa käsitellään mielentilatutkittavia ja hoitopotilaita. Koulutusta on ainakin neljä tuntia viikossa.

Teoreettinen kurssimuotoinen koulutus (runkokoulutus 40 + eriytyvä koulutus 40 + hallinnollinen koulutus 20 tuntia)

Teoreettisen kurssimuotoisen koulutuksen määrä hallinnon koulutuksen (20 tuntia) lisäksi on 80 tuntia. Sen laatua pyritään parantamaan valtakunnallisin voimin. Teoreettiseksi koulutukseksi voidaan hyväksyä yliopistojen, Suomen Psykiatriyhdistyksen, Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen, Suomen Nuorisopsykiatriyhdistyksen ja muiden tieteellisten seurojen koulutustilaisuudet sekä alaa koskevat ulkomaiset ja kansainväliset kokoukset ja kongressit, jotka tavalla tai toisella koskevat oikeuspsykiatrian kenttää. Myös Oikeusministeriön rikosseuraamusviraston koulutustilaisuudet tulevat kouluttajien harkinnan mukaan kysymykseen.

Oppimisprosessin seuranta ja arvioinnin välineet

Koulutussuunnitelmaa laadittaessa pyritään jo huomioimaan koulutettavan puuttuvien tietojen ja taitojen pääsektorit ja nämä kirjaamaan koulutussuunnitelmaan. Lokikirjaa käytetään myös koulutuksen seuraamisen

apuna. Koulutettavan kanssa käydään säännöllisesti keskusteluita koulutuksen etenemisestä ja vastavuoroinen kritiikki pitää olla näissä mahdollista. Erikoistuvan lääkärin hyviä ominaisuuksia ja tietoja arvioidaan tehtäessä kehityssuunnitelmia. Tällä tavoin pyritään puuttumaan nopeasti puutteisiin ja väärin painotuksiin koulutuksessa. Muut kouluttajat raportoivat säännöllisesti vastuuhenkilölle.

Valtakunnallinen kuulustelu

Kirjat (viimeisin painos)

1. Hodgins S. & Muller-Isberner R. (Eds.): Violence, crime and mentally disordered offenders (Wiley)
2. Hodgins S. (Ed.): Violence among mentally ill: effective treatments and management strategies (Wiley)
3. Bluglass R. & Bowden P. (Eds.): Principles and practice of forensic psychiatry (Churchill Livingstone) Luvut: 4, 6, 8, 9 ja 10.
tai
Rosner R.: Principles and practice of forensic psychiatry (Arnold)
4. Shetky D.H. & Benedek E.P. (Eds.): Principles and practice of child and adolescent forensic psychiatry (American Psychiatric Publ)
4. Lahti R. ym.: Syyntakeettomuuden määräytyminen ja kriminaalipotilaat. Lääkintöhallituksen julkaisusarja n:o 97 (Valtion Painatuskeskus)
5. Lönnqvist J., Heikkinen M., Henriksson M., Marttunen M. & Partonen T. (toim.): Psykiatria (oikeuspsykiatria) (Duodecim)

Lehdet (tenttiä edeltävän viiden vuoden lehdet)

1. American Journal of Psychiatry
2. Archives of General Psychiatry
3. The Journal of Forensic Psychiatry
4. Suomesta viimeisen viiden vuoden aikana ilmestyneet alan kansainväliset julkaisut

Lääkintälainsäädäntö soveltuvin osin

2005-2007

OIKEUSPSYKIATRIA

Vastuuhenkilö: Prof. Matti Virkkunen

Osoite 1.1.2006 alkaen

Psykiatriakeskus, Välskärinkatu 12

PL 590, 00029 HUS.

Puh. (09) 4711, matti.virkkunen@hus.fi

Tavoitteet

Oikeuspsykiatrian erikoislääkärikoulutuksen tavoitteena on antaa erikoistuville valmiudet erikoisalansa tehtäviin, sen kehittämiseen ja suunnitteluun, moniammatilliseen työhön, ammattitaidon ylläpitämiseen, yhteiskunnallisissa palvelujärjestelmissä toimimiseen sekä arvioimaan hoidon tuloksia tieteellisin menetelmin. Kun lääkäri on ilmoittautunut koulutusohjelmaan, tulee hänen neuvotella vastuuhenkilön kanssa koulutuksen toteutumisesta. Seuraavaksi he tekevät yhdessä erikoistuvan lääkärin henkilökohtaisen koulutussuunnitelman ja sopivat sen runkokoulutuksen toteuttamisesta runkokoulutusosuuden vastuuhenkilön ja koulutussairaalan psykiatrian kouluttajan kanssa. Kullakin erikoistuvalla lääkärillä on runkokoulutuksen aikana henkilökohtainen ohjaaja.

Koulutuksen jälkeen erikoistuvalla tulee olla perustiedot ja valmiudet seuraavissa asioissa:

A. Yleinen oikeuspsykiatria

Psykkisten häiriöiden DSM- ja ICD -luokituksiin perustuva psykiatrinen diagnostiikka

Psykkisten häiriöiden näyttöön perustuva hoito (lääkehoito, psykoterapia, kuntoutus)

Rikollisen käyttäytymisen yleiset riskitekijät ja etiologia

Psykkisten häiriöiden sekä rikollisen ja väkivaltaisen käyttäytymisen välinen yhteys

Väkivaltaisen käyttäytymisen etiologia

Rikollisuuteen vaikuttavat ympäristötekijät

Persoonallisuushäiriöt

Sukupuoli-identiteetin häiriöt sekä seksuaaliset poikkeavuudet

Impulssikontrollinhäiriöt

Alkoholin ja huumeiden väärinkäytön ja siihen liittyvien komplikaatioiden diagnostiikka ja hoito

Maahanmuuton, kulttuurikonfliktien ja traumaattisten kokemusten yhteydet psyykkisiin häiriöihin ja rikollisuuteen

Neuropsykologinen diagnostiikka

Itsemurhariskin arvio

Oikeuspsykiatrisen ryhmätyöskentelyn suunnittelu ja johto

Todistajana esiintyminen oikeudessa

Yksilö-, ryhmä- ja perheterapian muodot

Eettiset kysymykset erityisesti vastuuseen, syyllisyyteen, tahallisuuteen ja hoitoon liittyen

B. Rikosoikeudellinen oikeuspsykiatria

Rikosoikeudellinen lainsäädäntö

Syystakeisuus ja sen arviointi

Simulaatio ja dissimulaatio

Vaarallisuuden arviointi

Kriminaalipotilaiden hoito sairaalassa ja avohoidossa mukaan lukien lääkehoito, psykoterapia ja kuntoutus sekä vaarallisuuden arviointi

Vaarallisten ja vaikeahoitoisten psykiatristen potilaiden hoito

C. Hallinnollinen oikeuspsykiatria

Tahdosta riippumaton hoito

Mielenterveyslaki

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta

Päihdehuoltolaki

Kastroimiseen liittyvät lainsäädännölliset seikat

D. Siviilioikeudellinen oikeuspsykiatria

Oikeustoimikelpoisuus

Holhoojan ja uskotun miehen määrääminen

Testamenttikelpoisuus

KOULUTUSOHJELMAN RAKENNE

Koulutusohjelman kokonaispituus on 6 vuotta, josta vähintään puolet tulee suorittaa yliopistosairaalan ulkopuolella. Yliopistosairaalan ulkopuolisiin koulutuspaikkoihin voidaan katsoa kuuluvaksi sellaiset terveydenhuollon toimintayksiköt, jotka on liitetty yliopistosairaalaan 1.1.2000 tai sen jälkeen (Jorvin,

Peijaksen, Hesperian, Kättilöopiston ja Marian sairaalat).

Terveyskeskuspalvelu (9 kk)

Runkokoulutus (1 v 3 kk)

Kts. [psykiatristen alojen yhteinen runkokoulutus](#)

Eriytyvä koulutus (4 v)

Eriytyvästä koulutuksesta tapahtuu 2 - 3 vuotta yliopistollisen sairaalan mielentilatutkimusosastolla tai erityishoitojen yksikössä jossa hoidetaan kriminaalipotilaita. Myös oikeuspsykiatrisella poliklinikalla toimiminen tulee kysymykseen. Muun eriytyvän koulutuksen tulee olla vastuuhenkilön hyväksymää ja se voi tapahtua esim. Kellokosken sairaalassa vaikeahoitoisten osastoilla jossa hoidetaan kriminaalipotilaita ja jos

sinne on tehty henkilökohtainen koulutussopimus. Eriytyvään koulutukseen voi sisältyä enintään 6 kk erikoisalaa koskevaa, päätoimista tutkimustyötä ja 6 kk palvelua muulla erikoisalalla.

Erikoistuvan siirtyessä eriytyvään koulutukseen vastuuhenkilö arvioi erikoistuvan saavuttamat taidot ja tiedot runkokoulutuksen aikana.

Koulutussairaalat ja kouluttajat: <http://www.med.helsinki.fi/erikoislaakari>

Toimipaikkakoulutus

Toimipaikkakoulutus sisältää luentoja, seminaareja, meetingtasoista erikoislääkärikoulutusta, osastokierto-opetuksia ja henkilökohtaisina sekä yhteisinä tapaamisina tapahtuvaa opetusta, joissa käsitellään mielentilatutkittavia ja hoitopotilaita. Koulutusta on ainakin neljä tuntia viikossa.

Teoreettinen kurssimuotoinen koulutus (runkokoulutus 40 + eriytyvä koulutus 40 + hallinnollinen koulutus 20 tuntia)

Teoreettisen kurssimuotoisen koulutuksen määrä hallinnon koulutuksen (20 tuntia) lisäksi on 80 tuntia. Sen laatua pyritään parantamaan valtakunnallisin voimin. Teoreettiseksi koulutukseksi voidaan hyväksyä yliopistojen, Suomen Psykiatriyhdistyksen, Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen, Suomen Nuorisopsykiatriyhdistyksen ja muiden tieteellisten seurojen koulutustilaisuudet sekä alaa koskevat ulkomaiset ja kansainväliset kokoukset ja kongressit, jotka tavalla tai toisella koskevat oikeuspsykiatrian kenttää. Myös Oikeusministeriön rikosseuraamusviraston koulutustilaisuudet tulevat kouluttajien harkinnan mukaan kysymykseen.

Oppimisprosessin seuranta ja arvioinnin välineet

Koulutussuunnitelmaa laadittaessa pyritään jo huomioimaan koulutettavan puuttuvien tietojen ja taitojen pääsektorit ja nämä kirjaamaan koulutussuunnitelmaan. Lokikirjaa käytetään myös koulutuksen seuraamisen apuna. Koulutettavan kanssa käydään säännöllisesti keskusteluita koulutuksen etenemisestä ja vastavuoroinen kritiikki pitää olla näissä mahdollista. Erikoistuvan lääkärin hyviä ominaisuuksia ja tietoja arvioidaan tehtäessä kehityssuunnitelmia. Tällä tavoin pyritään puuttumaan nopeasti puutteisiin ja väärin painotuksiin koulutuksessa. Muut kouluttajat raportoivat säännöllisesti vastuuhenkilölle.

Valtakunnallinen kuulustelu

Kirjat (viimeisin painos)

1. Hodgins S. & Muller-Isberner R. (Eds.): Violence, crime and mentally disordered Offenders (Wiley)

2. Hodgins S. (Ed.): Violence among mentally ill: effective treatments and management strategies (Wiley)

3. Bluglass R. & Bowden P. (Eds.): Principles and practice of forensic psychiatry (Churchill Livingstone) Luvut: 4, 6, 8, 9 ja 10.

tai

Rosner R.: Principles and practice of forensic psychiatry (Arnold)

4. Shetty D.H. & Benedek E.P. (Eds.): Principles and practice of child and adolescent Forensic psychiatry (American Psychiatric Publ)

4. Lahti R. ym.: Syntakeettomuuden määräytyminen ja kriminaalipotilaat.

Lääkintöhallituksen julkaisusarja n:o 97 (Valtion Painatuskeskus)
5. Lönnqvist J., Heikkinen M., Henriksson M., Marttunen M. & Partonen T. (toim.):
Psykiatria (oikeuspsykiatria) (Duodecim)

Lehdet (tenttiä edeltävän viiden vuoden lehdet)

1. American Journal of Psychiatry
2. Archives of General Psychiatry
3. The Journal of Forensic Psychiatry
4. Suomesta viimeisen viiden vuoden aikana ilmestyneet alan kansainväliset julkaisut

Lääkintälainsäädäntö soveltuvin osin

2003-2005

OIKEUSPSYKIATRIA

Vastuuhenkilö: Prof. Matti Virkkunen

Osoite 1.1.2006 alkaen

Psykiatriakeskus, Välskärinkatu 12

PL 590, 00029 HUS.

Puh. (09) 4711, matti.virkkunen@hus.fi

Tavoitteet

Oikeuspsykiatrian erikoislääkärikoulutuksen tavoitteena on antaa erikoistuville valmiudet erikoisalansa tehtäviin, sen kehittämiseen ja suunnitteluun, moniammatilliseen työhön, ammattitaidon ylläpitämiseen, yhteiskunnallisissa palvelujärjestelmissä toimimiseen sekä arvioimaan hoidon tuloksia tieteellisin menetelmin. Kun lääkäri on ilmoittautunut koulutusohjelmaan, tulee hänen neuvotella vastuuhenkilön kanssa koulutuksen toteutumisesta. Seuraavaksi he tekevät yhdessä erikoistuvan lääkärin henkilökohtaisen koulutussuunnitelman ja sopivat sen runkokoulutuksen toteuttamisesta runkokoulutusosuuden vastuuhenkilön ja koulutussairaalan psykiatrian kouluttajan kanssa. Kullakin erikoistuvalla lääkäriellä on runkokoulutuksen aikana henkilökohtainen ohjaaja.

Koulutuksen jälkeen erikoistuvalla tulee olla perustiedot ja valmiudet seuraavissa asioissa:

A. Yleinen oikeuspsykiatria

Psykkisten häiriöiden DSM- ja ICD -luokituksiin perustuva psykiatrinen diagnostiikka

Psykkisten häiriöiden näyttöön perustuva hoito (lääkehoito, psykoterapia, kuntoutus)

Rikollisen käyttäytymisen yleiset riskitekijät ja etiologia

Psykkisten häiriöiden sekä rikollisen ja väkivaltaisen käyttäytymisen välinen yhteys

Väkivaltaisen käyttäytymisen etiologia

Rikollisuuteen vaikuttavat ympäristötekijät

Persoonallisuushäiriöt

Sukupuoli-identiteetin häiriöt sekä seksuaaliset poikkeavuudet

Impulssikontrollinhäiriöt

Alkoholin ja huumeiden väärinkäytön ja siihen liittyvien komplikaatioiden diagnostiikka ja hoito

Maahanmuuton, kulttuurikonfliktien ja traumaattisten kokemusten yhteydet psykkisiin häiriöihin ja rikollisuuteen

Neuropsykologinen diagnostiikka

Itsemurhariskin arvio

Oikeuspsykiatrisen ryhmätyöskentelyn suunnittelu ja johto

Todistajana esiintyminen oikeudessa

Yksilö-, ryhmä- ja perheterapian muodot

Eettiset kysymykset erityisesti vastuuseen, syyllisyyteen, tahallisuuteen ja hoitoon liittyen

B. Rikosoikeudellinen oikeuspsykiatria

Rikosoikeudellinen lainsäädäntö

Syystakeisuus ja sen arviointi

Simulaatio ja dissimulaatio

Vaarallisuuden arviointi

Kriminaalipotilaiden hoito sairaalassa ja avohoidossa mukaan lukien lääkehoito, psykoterapia ja kuntoutus sekä vaarallisuuden arviointi
Vaarallisten ja vaikeahoitoisten psykiatristen potilaiden hoito

C. Hallinnollinen oikeuspsykiatria
Tahdosta riippumaton hoito
Mielenterveyslaki
Laki kehitysvammaisten erityishuollosta
Päihdehuoltolaki
Kastroimiseen liittyvät lainsäädännölliset seikat

D. Siviilioikeudellinen oikeuspsykiatria
Oikeustoimikelpoisuus
Holhoojan ja uskotun miehen määrääminen
Testamenttikelpoisuus

KOULUTUSOHJELMAN RAKENNE

Koulutusohjelman kokonaispituus on 6 vuotta, josta vähintään puolet tulee suorittaa yliopistosairaalan ulkopuolella. Yliopistosairaalan ulkopuolisiin koulutuspaikkoihin voidaan katsoa kuuluvaksi sellaiset terveydenhuollon toimintayksiköt, jotka on liitetty yliopistosairaalaan 1.1.2000 tai sen jälkeen (Jorvin, Peijaksen, Hesperian, Kätilöopiston ja Marian sairaalat).

Terveyskeskuspalvelu (9 kk)

Runkokoulutus (1 v 3 kk)

Kts. [psykiatristen alojen yhteinen runkokoulutus](#)

Eriytyvä koulutus (4 v)

Eriytyvästä koulutuksesta tapahtuu 2 - 3 vuotta yliopistollisen sairaalan mielentilatutkimusosastolla tai erityishoitoyksikössä jossa hoidetaan kriminaalipotilaita. Myös oikeuspsykiatrisella poliklinikalla toimiminen tulee kysymykseen. Muun eriytyvän koulutuksen tulee olla vastuuhenkilön hyväksymää ja se voi tapahtua esim. Kellokosken sairaalassa vaikeahoitoisten osastoilla jossa hoidetaan kriminaalipotilaita ja jos sinne on tehty henkilökohtainen koulutussopimus. Eriytyvään koulutukseen voi sisältyä enintään 6 kk erikoisalaa koskevaa, päätoimista tutkimustyötä ja 6 kk palvelua muulla erikoisalalla.

Erikoistuvan siirtyessä eriytyvään koulutukseen vastuuhenkilö arvioi erikoistuvan saavuttamat taidot ja tiedot runkokoulutuksen aikana.

Koulutussairaalat ja kouluttajat: <http://www.med.helsinki.fi/erikoislaakari>

Toimipaikkakoulutus

Toimipaikkakoulutus sisältää luentoja, seminaareja, meetingtasoista erikoislääkärikoulutusta, osastokierto-opetuksia ja henkilökohtaisina sekä yhteisinä tapaamisina tapahtuvaa opetusta, joissa käsitellään mielentilatutkittavia ja hoitopotilaita. Koulutusta on ainakin neljä tuntia viikossa.

Teoreettinen kurssimuotoinen koulutus (runkokoulutus 40 + eriytyvä koulutus 40 + hallinnollinen koulutus 20 tuntia)

Teoreettisen kurssimuotoisen koulutuksen määrä hallinnon koulutuksen (20 tuntia) lisäksi on 80 tuntia. Sen laatua pyritään parantamaan valtakunnallisin voimin. Teoreettiseksi koulutukseksi voidaan hyväksyä yliopistojen, Suomen Psykiatriyhdistyksen, Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen, Suomen Nuorisopsykiatriyhdistyksen ja muiden tieteellisten seurojen koulutustilaisuudet sekä alaa koskevat ulkomaiset ja kansainväliset kokoukset ja kongressit, jotka tavalla tai toisella koskevat oikeuspsykiatrian kenttää. Myös Oikeusministeriön rikosseuraamusviraston koulutustilaisuudet tulevat kouluttajien harkinnan mukaan kysymykseen.

Oppimisprosessin seuranta ja arvioinnin välineet

Koulutussuunnitelmaa laadittaessa pyritään jo huomioimaan koulutettavan puuttuvien tietojen ja taitojen pääsektorit ja nämä kirjaamaan koulutussuunnitelmaan. Lokikirjaa käytetään myös koulutuksen seuraamisen

apuna. Koulutettavan kanssa käydään säännöllisesti keskusteluja koulutuksen etenemisestä ja vastavuoroinen kritiikki pitää olla näissä mahdollista. Erikoistuvan lääkärin hyviä ominaisuuksia ja tietoja arvioidaan tehtäessä kehityssuunnitelmia. Tällä tavoin pyritään puuttumaan nopeasti puutteisiin ja väärin painotuksiin koulutuksessa. Muut kouluttajat raportoivat säännöllisesti vastuuhenkilölle.

Valtakunnallinen kuulustelu

Kirjat (viimeisin painos)

1. Hodgins S. & Muller-Isberner R. (Eds.): Violence, crime and mentally disordered Offenders (Wiley)

2. Hodgins S. (Ed.): Violence among mentally ill: effective treatments and management strategies (Wiley)

3. Bluglass R. & Bowden P. (Eds.): Principles and practice of forensic psychiatry (Churchill Livingstone) Luvut: 4, 6 ,8 ,9 ja 10.

tai

Rosner R.: Principles and practice of forensic psychiatry (Arnold)

4. Shetky D.H. & Benedek E.P. (Eds.): Principles and practice of child and adolescent Forensic psychiatry (American Psychiatric Publ)

4. Lahti R. ym.: Syyntakeettomuuden määräytyminen ja kriminaalipotilaat.

Lääkintöhallituksen julkaisusarja n:o 97 (Valtion Painatuskeskus)

5. Lönnqvist J., Heikkinen M., Henriksson M., Marttunen M. & Partonen T. (toim.):

Psykiatria (oikeuspsykiatria) (Duodecim)

Lehdet (tenttiä edeltävän viiden vuoden lehdet)

1. American Journal of Psychiatry

2. Archives of General Psychiatry

3. The Journal of Forensic Psychiatry

4. Suomesta viimeisen viiden vuoden aikana ilmestyneet alan kansainväliset julkaisut

Lääkintälainsäädäntö soveltuvin osin

2001-2003

OIKEUSPSYKIATRIA

Vastuuhenkilö: Prof. Matti Virkkunen

KLL/Psykiatrian klinikka, Lapinlahdentie, PL 320, 00029 HUS

Puh. 471 81260, matti.virkkunen@hus.fi

Koulutusohjelman yleiskuvaus

Oikeuspsykiatrian koulutusohjelma kestää 6 vuotta. Siihen sisältyy 6 kuukautta terveyskeskuspalvelua ja 1 vuosi 6 kuukautta runkokoulutusta. Eriytyvän koulutuksen osuus on 4 vuotta. Oikeuspsykiatrian erikoislääkärikoulutuksen tavoitteena on antaa erikoistuvalla valmiudet erikoisalansa tehtäviin, moniammatilliseen työhön, ammattitaidon ylläpitämiseen ja yhteiskunnallisissa palvelujärjestelmissä toimimiseen sekä perehdyttää tieteelliseen tietoon.

Käytännön työtä täydentävät säännölliset ohjatut toimipaikkakoulutustilaisuudet, joiden tarkoituksena on syventää tietämystä erikoisalasta. Toimipaikkakoulutusta järjestetään 4–5 tuntia viikossa.

Tavoitteet

Koulutuksen jälkeen erikoistuvalla tulee olla perustiedot ja valmiudet seuraavissa asioissa:

A. Yleinen oikeuspsykiatria

Psyykkisten häiriöiden DSM- ja ICD-luokituksiin perustuva psykiatrinen diagnostiikka

Psyykkisten häiriöiden näyttöön perustuva hoito (lääkehoito, psykoterapia, kuntoutus)

Rikollisen käyttäytymisen yleiset riskitekijät ja etiologia

Psyykkisten häiriöiden sekä rikollisen ja väkivaltaisen käyttäytymisen välinen yhteys

Väkivaltaisen käyttäytymisen etiologia

Rikollisuuteen vaikuttavat ympäristötekijät

Persoonallisuushäiriöt

Sukupuoli-identiteetin häiriöt sekä seksuaaliset poikkeavuudet

Impulssikontrollinhäiriöt

Alkoholin ja huumeiden väärinkäytön ja siihen liittyvien komplikaatioiden yhteydet psyykkisiin häiriöihin ja rikollisuuteen

Neuropsykologinen diagnostiikka

Itsemurhariskin arvio

Oikeuspsykiatrisen ryhmätyöskentelyn suunnittelu ja johto

Todistajana esiintyminen oikeudessa

Yksilö-, ryhmä- ja perheterapian muodot

Eettiset kysymykset erityisesti vastuuseen, syyllisyyteen, tahallisuuteen ja hoitoon liittyen

B. Rikosoikeudellinen oikeuspsykiatria

Rikosoikeudellinen lainsäädäntö

Syystakeisuus ja sen arviointi

Simulaatio ja dissimulaatio

Vaarallisuuden arviointi

Kriminaalipotilaiden hoito sairaalassa ja aohoidossa mukaan lukien lääkehoito, psykoterapia ja kuntoutus sekä vaarallisuuden arviointi

Vaarallisten ja vaikeahoitoisten psykiatristen potilaiden hoito

C. Hallinnollinen oikeuspsykiatria

Tahdosta riippumaton hoito

Mielenterveyslaki

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta

Päihdehuoltolaki

Kastroimiseen liittyvät lainsäädännölliset seikat

D. Siviilioikeudellinen oikeuspsykiatria

Oikeustoimikelpoisuus

Holhoojan ja uskotun miehen määrääminen

Testamenttikelpoisuus

Koulutukseen hakeutuminen

Oikeuspsykiatrian erikoistumiskoulutus voi alkaa lääketieteen lisensiaatintutkinnon jälkeen. Oikeuspsykiatrian erikoistumiskoulutukseen pääseminen edellyttää todettua soveltuvuutta oikeuspsykiatrian erikoislääkäriksi. Hakijan aikaisempi kokemus ja

tieteellinen ansio lasketaan hyväksi. Mikäli vastuhenkilö katsoo hakijan sopimattomaksi alalle, käsitellään asia hakijan oikeusturvan toteutumiseksi ja hakijan niin toivoessa eri yliopistojen vastuhenkilöiden yhteisessä kokouksessa. Halutessaan hakija voi pyrkiä erikoistumaan toiseen yliopistoon.

KOULUTUSOHJELMAN RAKENNE

Terveyskeskuspalvelu (6 kk)

Runkokoulutus (1 v 6 kk)

Oikeuspsykiatrian runkokoulutus rakentuu seuraavasti:

6 kuukauden palvelu aikuispsykiatriassa

12 kuukauden jakso jotain psykiatrian erikoisalaa; aikuis-, lasten- tai nuorisopsykiatria

Perusterveydenhuollon osuus suoritetaan terveyskeskuksessa ja se tulee pääsääntöisesti suorittaa koulutuksen alussa. Yhteinen runko-osa suoritetaan pääsääntöisesti yliopistosairaalan ulkopuolisessa koulutuspaikassa.

Runkokoulutuksen sisältö:

Koulutusohjelman tulee sisältää vähintään 6 kuukautta palvelua akuutissa aikuispsykiatriassa ja vähintään 12 kuukautta psykiatrian alan päivystystä.

Muun psykiatrisen palvelun tulee sisältää sellaista psykiatrista palvelua, jonka vastuhenkilö hyväksyy ja joka vastaa koulutuksellisia päämääriä.

Runkokoulutuksen aikana järjestetään erikoistuvalla koulutusta, joka sisältää sekä aikuis-, lasten-, nuoriso- ja oikeuspsykiatria. Tämä tapahtuu yhteistyössä psykiatrian eri alojen kanssa, joilla kaikilla on yhteinen runkokoulutus.

Runkokoulutuksen tavoitteet ja palvelut kirjataan lokikirjaan.

Eriytyvä koulutus (4v)

Erikoistuvan siirtyessä eriytyvään koulutukseen vastuhenkilö arvioi erikoistuvan saavuttamat taidot ja tiedot runkokoulutuksen aikana.

Eriytyvä koulutus tapahtuu yliopistollisessa sairaalassa, tästä on 24–48 kk oikeuspsykiatrian osastolla toimimista. Kuitenkin HYKS:n huumausaine- tai vaikeahoitoisten osastolla, jossa hoidetaan kriminaalipotilaita, voi suorittaa kummassakin 6 kk ajasta. Edellytys on kuitenkin, että samanaikaisesti osallistutaan kaikkiin klinikassa järjestettäviin oikeuspsykiatria sivuaviin koulutustilaisuuksiin.

Eriytyvään koulutukseen voi sisältyä enintään 6 kuukautta erikoisalaa koskevaa päätoimista tutkimustyötä ja 6 kuukautta palvelua muulla kliinisellä erikoisalalla.

Toimipaikkakoulutus sisältää luentoja, seminaareja, hoitopotilaita ja mielentilatutkittavia koskevia konsultaatioita sekä henkilökohtaista opetusta ja ohjausta, työryhmätyöskentelyä ja aamuraportointeja. Tätä on noin 4 tuntia viikossa.

HYKS:n kouluttajat:

prof. Matti Virkkunen, dos. Heikki Vartiainen

Koulutussairaalat: <http://www.ltdk.helsinki.fi/opiskelu/erikoislaakari/>

Teoreettinen kurssimuotoinen koulutus (100 tuntia)

Teoreettisen kurssimuotoisen koulutuksen määrä on oikeuspsykiatriassa 100 tuntia. Sen laatua pyritään parantamaan valtakunnallisin voimin. Yhteistyötä suunnitellaan erityisesti Kuopion oikeuspsykiatrian klinikan kanssa. Teoreettiseksi koulutukseksi voidaan hyväksyä yliopistojen, Suomen Psykiatriyhdistyksen, Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen, Suomen Nuorisopsykiatriyhdistyksen ja muiden tieteellisten seurojen koulutustilaisuudet sekä alaa koskevat ulkomaiset ja kansainväliset kokoukset ja kongressit, jotka käsittelevät tavalla tai toisella oikeuspsykiatrian kenttää. Myös esim. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston koulutustilaisuudet tulevat kouluttajan harkinnan mukaan kysymykseen. Johtamis- ja hallinnon koulutusta pitää olla 20 tuntia.

Oppimisprosessin seuranta ja arvioinnin välineet

Koulutusta pyritään säännöllisesti seuraamaan ja arviointitilaisuudet kirjaamaan. Kaikille erikoistuville tehdään alussa koulutussuunnitelma.

Erikoistuvan lääkärin tulee käydä koulutusohjelmaan liittyviä keskusteluja kouluttajan kanssa ja vastavuoroisen kritiikin pitää olla mahdollista. Erikoistuvan lääkärin hyviä ominaisuuksia ja taitoja korostetaan tehtäessä kehityssuunnitelmia. Tällä tavalla on mahdollista nopeasti reagoida puutteisiin tai vääriin painotuksiin koulutuksessa. Muut kouluttajat raportoivat säännöllisesti vastuuhenkilölle.

Valtakunnallinen kuulustelu

Kirjat (viimeisin painos)

1. Hodgins S. & Muller-Isberner R. (Eds.): Violence, crime and mentally disordered offenders (Wiley)
2. Hodgins S. (Ed.): Violence among mentally ill: effective treatments and management strategies (Wiley)
3. Hodgins S. (Ed.): Crime and mental disorder (Sage Publ)
4. Lahti R. ym.: Syyntakeettomuuden määräytyminen ja kriminaalipotilaat. Lääkintöhallituksen julkaisusarja n:o 97 (Valtion Painatuskeskus)
5. Lönnqvist J., Heikkinen M., Henriksson M., Marttunen M. & Partonen T. (toim.): Psykiatria (oikeuspsykiatria) (Duodecim)

Lehdet tenttiä edeltävän viiden vuoden lehdet)

1. American Journal of Psychiatry
2. Archives of General Psychiatry
3. The Journal of Forensic Psychiatry
4. Suomessa viimeisen viiden vuoden aikana ilmestyneet alan julkaisut

Lääkintälainsäädäntö soveltuvin osin